

De laatste 'Heer van Maasbommel' deel II

Aan de vooravond van een nieuwe maatschappij

John Raggers, april 202, aangepast nov. 2024

Een nieuw huis voor de laatste heer.

Vanaf het begin van de twaalfde eeuw is de Heerlijkheid Maasbommel (vaak '*Stad en Vrijheid Maasbommel*' genoemd) voortdurend 'beleend' aan tal van adellijke personen die hun belening door de graaf of hertog van Gelre (op zijn beurt beleend door de keizer van het Heilige Roomsche Rijk) zoals te doen gebruikelijk al snel als hun eigendom waren gaan beschouwen. Weliswaar had Maasbommel in

A.O.R.F. Rijksgraaf van Bylandt
1688-1768; anoniem, Huis Zypendaal te
Arnhem, RKDimages

1312 van graaf Reinald I stadsrechten gekregen en hadden de inwoners daarmee een zekere mate van vrijheid (o.a. beperkte eigen rechtspraak) verworven, maar uiteindelijk was het de 'heer' die vrijwel alles bezat en bepaalde. Hij was het die sterke invloed had op de benoeming van lokale bestuurders, een secretaris of predikant aanstelde en de talloze 'tienden' ¹, huur en pacht opstreek.

A.C. Barones van Sevenaer
1703-1747; anoniem, RKDimages

Dat alles was niet anders toen in 1734 de Heerlijkheid Maasbommel gekocht ² werd door Albrecht Otto Roeleman

Frederik H.R. ³ Rijksgraaf van Bylandt. Na ooit ritmeester in de koninklijke

Pruisische dienst te zijn geweest, werd hij uiteindelijk o.a. baron van Rheydt, heer van Ooij, Persingen, Palsterkamp, Werkhoven, Spaldorp, Oudeweerd, Vuren, Dalem, Lienden, Leede en Oudeweerd, Sevenaer, Mariënweerd en ook Maasbommel. Bovendien werd hij lid van de Ridderschap van het Rijk van Nijmegen en ambtman, dijkgraaf en richter van het 'Ampt van Tusschen Maas en Waal' ⁴. Hij was op 8 augustus 1688 in Nijmegen Palsterkamp gedoopt en trouwde op 29 juni 1717 de toen 14-jarige (!) Anna Constantia baronesse van Sevenaer. Op 44-jarige leeftijd zou Anna Constantia op 7 juni 1747 in Nijmegen overlijden, maar had dan wel in haar korte leven maar liefst achttien kinderen ter wereld gebracht. Drie daarvan zouden kort na de geboorte overlijden.

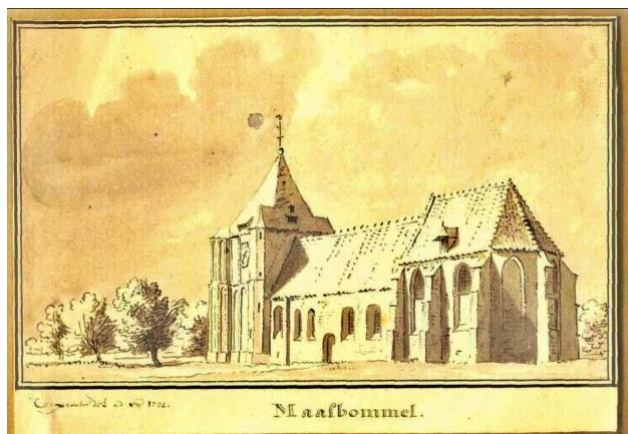
¹ Een 'tiende' was een lokale belasting waarbij een tiende deel van de opbrengst van o.a. grond, vruchtbomen en veeteelt moest worden afgedragen aan de heer, (nog afgezien van verpachtingen van b.v. grond, en visrechten). Ooit was het ingevoerd door keizer Karel de Grote (± 747-814) die ook het leenstelsel verder ontwikkelde.

² Het was destijds niet ongebruikelijk dat allerlei (bestuurlijke) functies gekocht werden, b.v. die van ambtman.

³ H.R. = Heilige Roomse Rijk

⁴ In 1766 zal hij zijn ambten van ambtman, richter en dijkgraaf verkopen aan Walraven baron van Balveren, Heer van Weurt (overleden 9-12-1775).

In 1757 ondertekent genoemde A.O.R.F. Rijksgraaf van Bylandt in zijn kasteel in Ooij zijn testament en na zijn dood op 23 februari 1768 in Nijmegen wordt kleinzoon Otto baron van Randwijck (geb. 31-3-1763 te Arnhem- overl. 25-9-1833 te Nijmegen) ⁵ als beheerder van de enorm grote nalatenschap van de Rijksgraaf aangesteld. Niet lang daarna wordt duidelijk wie na de overleden Rijksgraaf en ambtman de nieuwe heer van Maasbommel is geworden: Christoph Walraven Lubbert van Bylandt, de zevende zoon van de Rijksgraaf.

Kerk van Maasbommel,
Cornelis Pronk, 1732; RKD

protestantse handen overgegaan maar mede vanwege het geringe aantal protestanten in Maasbommel uitermate slecht onderhouden.¹⁰ De rooms-katholieken - die in Maasbommel verre in de meerderheid zijn - is het ten strengste verboden hun geloofspraktijk uit te oefenen. Zij worden daarom gedwongen de H. Mis in Oijen en later in Megen bij te wonen en ook hun kinderen daar te laten dopen.¹¹ De R.K.-kerk ziet Maas en Waal als 'missiegebied' en de protestanten daar als 'kettters' (zie kader hiernaast).

Ook heeft Maasbommel nog een kantoor van de Admiraliteit van de Maze, "een *tolkantoor waar de Collecteurs en Commiesen van 's lands regten hun verblijf hielden (o.a. licenten inden). Het stond dicht bij de kerk en*

Christoph Walraven Lubbert van Bylandt was op 5 april 1731 geboren in Nijmegen en zou het in het Staatse leger ⁶ uiteindelijk tot kolonel der infanterie brengen.⁷

Als hij kort na het overlijden van zijn vader in 1768 ⁸, op 37-jarige leeftijd, de heerlijkheid Maasbommel erft ⁹, heersen daar nog volledig de feodale en armelijke tijden van weleer. De oude vroegmiddeleeuwse kerk, aan H. Lambertus toegewijd, is al tijdens de Reformatie in 1609 in

Als in de zomer van 1725 het Bisdom Roermond een visitatie in Maas en Waal houdt blijkt de parochiekerk van **Maasbommel**, (en deels voor Altforst en Appeltern) de kerk van de minderbroeders recollecten van Megen. Er zijn ongeveer 700 communicanten. In Maasbommel zijn ongeveer een derde van de inwoners kettters. De kerk van **Horssen** is een schuur. Het aantal communicanten, incl. die uit Altforst en Appeltern bedraagt ongeveer 340. Er zijn in Horssen ongeveer 8 kettters, in Appeltern ongeveer 16 en in Altforst ongeveer 30.

"In **Alphen** is geen kerk, maar ze bezoeken de kerk in Teeffelen, die behoort tot het bisdom Luik. Er zijn ongeveer 200 communicanten. Er zijn ongeveer 10 families kettters".

In de kerkschuur in **Dreumel** komen ongeveer 500 communicanten. Er zijn ongeveer vijf families kettters.

De visitatie in Wamel en Leeuwen heeft door afwezigheid van de eerwaarde praemonstratenser niet plaatsgevonden.

De parochiekerk van **Puiflijk, Druten en Leeuwen** is een schuur. Er zijn 890 communicanten. Kettters: in Puiflijk vijf families, in Leeuwen ongeveer 40 en Druten ongeveer 60.

Bron: bisdomroermond.mediafiler.net

⁵ Heer van Beek, Rossum en Heesselt, stalmeester van de prins van Oranje, burgemeester van Nijmegen, lid TK der Staten - Generaal (21/9/1815 - 25-9-1833) etc.

⁶ Het Staatse leger ontstond bij besluit van de Staten-Generaal van 25-9-1575. In 1588 werd het van een leger van tijdelijk aangeworven 'waardgelders' (huursoldaten, vaak uit het buitenland afkomstig) een leger van permanent onder de wapenen gehouden beroepssoldaten. Kazernes bestonden er tot eind 18^e eeuw niet, dus de soldaten werden in zoveel mogelijk in leegstaande gebouwen ondergebracht en de officieren bij particulieren.

⁷ In 1772 werd de majoor Chr.W.L. Graaf van Bylandt bevorderd tot Luitenant-Colonel bij het 2^e Bataljon van het Regiment Mariniers van de Colonel Douglas (Haerlemse courante, 1-9-1772). Op 6 april 1779 werd hij bevorderd tot Colonel (Naamregister der Heeren Militaire Officieren, 1781)

⁸ Bijgezet in het familiegraf in het Hervormde kerkje van Ooij waar ook zijn vrouw was begraven.

⁹ In 1770 worden Chr.W.L. van Bylandt, en N.H.W. Baron van Deelen (heer van Druten) en Mr. H. Rienck leden van het Maasbommels 'gerigt'.

¹⁰ Predikanten van de gecombineerde hervormde gemeenten Maasbommel-Alphen zijn in de 18^e eeuw: Johannes Lievens (1676-1709), Michael Wagtendonk (1710-1748), Samuel Wolther Reinard Neomagus (1749-1787), Willem Neomagus (1787-1801).

¹¹ L.H.G. Schutjes, Geschiedenis van het bisdom 's Hertogenbosch, 1876

Uitsnede uit kaart van het Kwartier van Nijmegen... "waar in aengetoond worden alle de Doorbraken in de Rivierdyken van den Rhijn, de Waal en Maze in de Maand February des jaars 1757 voorgevallen en de Inundatiën daar veroorzaakt; J.H. van Suchtelen.

pronkte met de wapens van de Admiraliteit in de voorgevel en met een breed hek en houten poort aan de rijweg.

Voor dit huis was een ruim plein, met gras en bloemen bezet en met hooge eikenboomen beplant", zo valt bij A.H. van der Aa te lezen ¹².

Na de lucratieve 'gouden' jaren van de zeventiende eeuw was het in de

Republiek der Zeven Verenigde Provinciën economisch een stuk minder gegaan en dat betrof ook het Land van Maas en Waal in Gelre. Daarbij kwam nog dat door steeds terugkerende overstromingen ¹³, plunderende Spaanse, Staatse en Franse soldaten, een knellend pachtsysteem van uitwonende adellijke eigenaren en diverse ernstige veeziektes ¹⁴ de streek in hoge mate was verarmd. Wél meldt de Zaltbommelsche Almanak uit 1775 dat in Maasbommel gelukkig op de derde woensdag in juli nog een paardenmarkt is.

Op 12 juni 1672 trok koning Lodewijk XIV van Frankrijk bij Lobith de Rijn over in een poging om de rijke Republiek der Verenigde Nederlanden te onderwerpen.

Vooraf vanwege de Oude Hollandse Waterlinie slaagt hij er echter niet in de steden in het westen van Holland te bereiken en wordt hij uiteindelijk gedwongen zich in 1676 terug te trekken. Maar tijdens die terugtocht plunderen en brandstichten zijn soldaten op 1 mei van dat jaar het oude kasteeltje het 'Hof van Maasbommel'. Wat resteert is een troosteloze ruïne ¹⁵.

Hofke bij Maasbommel, toegeschreven aan Abraham Rademaker, datering: 1718-1730

Interessant is het echter dat nadien diverse bronnen melding maken van een huis ter plaatse van het geruïneerde kasteeltje. Abraham de Haan, de waarschijnlijke tekenaar van bovenstaande kerkprent, schreef in 1732 na zijn bezoek aan Maasbommel: "Verders is hier 't Hoff wel eer een slodt van veel

¹² A.H. van der Aa, Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden, zevende deel, blz. 522, 1846

¹³ In januari 1726 brak de dijk bij Keent, in december 1740 o.a. bij Neder-Asselt, verder brak de Maasdijk bij Alphen op 10-2-1757 en de Waaldijk bij Dreumel op 12/13-2-1757, in 1760 brak de dijk bij Grave.

¹⁴ Zie: Tweestromenland, 1989, Wil van Rossum, 'De hand van God, of...' "In de jaren zestig van de 18^e eeuw stak een besmettelijke en dodelijke veeziekte herhaaldelijk de kop op. Begin 1769 werd de situatie blijkbaar zo nijpend en verontrustend dat de ambtman van 'Tussen Maas en Waal', Walraven Baron van Balveren op 19 maart 1769 een missive [met vragen] deed uitgaan naar de machtsdragers van de dorpsolders teneinde enige greep te krijgen op het fenomeen". Secretaris Stephanus Storij van Maasbommel antwoordt op 27-3-1769 o.a. dat de ziekte is begonnen op 15 maart 1768, de ziekte nog steeds voortduurt in één stal, de zieke dieren zonder enig effect op paardenmest zijn gezet, maar dat in de stad de maatregelen ter voorkoming van verdere besmetting uitgevoerd zijn volgens het geordineerde in het Placaat van mei 1768.

¹⁵ Hoewel het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie bijgaande afbeelding van Abraham Rademaker uit 1718 aanduidt als de ruïne van het Hof bij Maasbommel ('Hofke bij Bommel') bestaan bij mij, J.R., sterke twijfels over de juistheid daarvan.

aansien geweest, maar tegenwoordig geheel vervallen, op de plaats daar het gestaan heeft, heeft de tegenwoordige geheimschrijver [secretaris] deses dorps een klijn modern woonhuys laten bouwen, dat laag van verdieping, om de zwaare eijke boomen waar mede het omringt word nauwelijks sigbaar is....,
¹⁶

Ook in de 'Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden', deel 3, Vervattende de Beschrijving der Provincie Gelderland (1741) staat een overeenkomstige beschrijving: "*De Sekretaris van Maasbommel heeft, op de plaats van dit slot, een klein huis laten bouwen, dat midden in 't geboomte staat*".¹⁷ Hoogstwaarschijnlijk was die secretaris, Wilhelmus Storijs (geb. 17-11-1696 te Maasbommel) nog door de oude graaf A.O.R.F. Rijksgraaf van Bylandt benoemd omdat hij al in 1755 secretaris en leengriffier¹⁸ van Maasbommel was¹⁹. Deze oude graaf, tevens ambtman, dijkgraaf en richter had kennelijk nooit de behoefte gevoeld op de plaats van het oude Maasbommelse kasteeltje een nieuw onderkomen te bouwen²⁰, maar had de secretaris van Maasbommel toegestaan dat wel te doen. Zijn zoon Christoph Walraven Lubbert graaf van Bylandt zal daar echter anders over gaan denken nadat de secretaris Wilhelmus Storijs in 1763 was overleden.²¹

Voor een goed begrip is het zaak allereerst enige aandacht te schenken aan enkele aspecten van de organisatie van het leger van de Republiek in die tijd, waar de Maasbommelse heer en graaf van Bylandt deel van uitmaakte en in het algemeen de rol van de adel daarbij.²²

Tijdens het meer dan duizendjarige feodale 'Ancien Régime' bestonden er geen nationale legers zoals wij die nu kennen, maar waren het hoge edellieden die troepen organiseerden en compagnieën 'betaalden' als waren ze er als ondernemers de eigenaar van. Van oudsher was een carrière in de strijdmacht voor hen een logische stap die in het verlengde lag van hun adellijke identiteit. Als militair konden ze aanzien krijgen en daarmee de status van hun geslacht vergroten. Daarbij kwam dat het Staatse 'leger', zo goed als andere 'legers', bestond uit een grote mengeling van soldaten en officieren uit andere landen: Engelsen, Schotten, Fransen, Duitsers, en Zwitsers. De adellijke officieren hadden hun onderwijs goeddeels thuis genoten, maar een leidinggevend militair zijn, leerde je in de praktijk van het oorlog voeren. Om de communicatie te vergemakkelijken gaven de buitenlandse officieren in een compagnie vaak leiding aan hun eigen 'landgenoten'.

In de steden bestonden sedert de vroege middeleeuwen 'schutterijen', organisaties van gewapende burgers, om de stad of het dorp tegen allerlei soorten intern en extern onheil te beschermen. Maar oorlog voeren op landelijk niveau, zoals de Republiek deed, was vooral strijden vanuit of het innemen van vestingen achter vaak ingenieuze wallenstelsels.²³ Rondom strategisch gelegen steden zoals

¹⁶ Ontleend aan Arend van Slichtenhorst, XIV Boeken van de Geldersse Geschiedenissen, 1659.

¹⁷ Vrijwel dezelfde tekst is terug te vinden in H.C. Schutjes 'Geschiedenis van het Bisdom 's Hertogenbosch, vijfde deel onder 'Maasbommel', 1876.

¹⁸ De leengriffier regelde de verpachting van de gronden van en voor de Heer.

¹⁹ Oijenvj.home.xs4all.nl;

²⁰ Hij woonde in zijn kasteel in Ooij, waar hij ook op 7-9-1757 zijn testament ondertekende. Dit kasteel zou na te zijn geruïneerd door Franse troepen in 1794/95 rond 1798 worden gesloopt.

²¹ Secretaris Wilhelmus Storijs en Gardina van Baak krijgen acht kinderen waaronder Everdina die trouwt met Samuel Wouter Reinhard Neomagus die van 3-1-1745 predikant is in Oijen en Teeffelen en van 1749 tot 1787 predikant in Maasbommel en Alphen (zie 'Neomagus.nl').

²² Veel hierbij ontleend aan: Fred Vogelzang, 'Sorchvuldich van eere ende reputatie', 'Adellijke militairen in Staatse dienst in het Sticht in de 17^e en 18^e eeuw'; Oud-Utrecht, Jaarboek 2015.

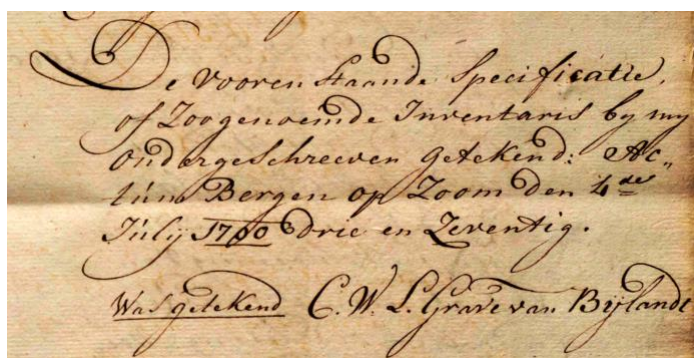
²³ Het gebruik van buskruit dat stadsmuren uiterst kwetsbaar had gemaakt, zorgde ervoor dat vanaf eind 16^e eeuw de stadsmuren (veelal naar Italiaans voorbeeld) waar nodig door omvangrijke ingenieuze aarden wallenstelsels

bijvoorbeeld de garnizoenssteden Bergen op Zoom en Breda, waren daarom grootschalige wallenstelsels aangelegd.²⁴ Daar werden ook de min of meer vaste regimenten gevestigd: soldaten ondergebracht in vaak grote leegstaande gebouwen, de officieren in de kost bij particulieren in de stad. Voor soldaten werd de soldij in de Republiek door de Staten vastgesteld, een officier kreeg vaak een bepaald totaalbedrag waarmee hij de kosten van zijn regiment kon betalen. Tijdens oorlogshandelingen moest het veroverde gebied opdraaien voor het onderdak en voedsel voor de soldaten, officieren en bovenal voor de talloze paarden. Plundering door soldaten - zeker als er sprake was van achterstallige betaling - om de inkomsten aan te vullen, waren doorgaans dan ook tijdens bezettingen aan de orde van de dag. Maasbommel had dat ook al in 1676 ervaren en zou er nog meer mee te maken krijgen.

Voor de adellijke zonen was een militaire loopbaan veelal een vanzelfsprekendheid. Ook bestuurlijk bood het leger kansen omdat de vorsten militaire benoemingen gebruikten om de adel aan zich te binden, terwijl omgekeerd die functies vaak toegang gaven tot de vorst met alle bijbehorende sociale en politieke invloed. Adellijke militairen hadden hoog maatschappelijk aanzien wat zich onder meer uitbetaalde in huwelijken met partners uit de meest vooraanstaande stedelijke patriciërskringen. Ondanks dat de adellijke officieren regelmatig van standplaats moesten wisselen, werden velen de eigenaar van een kasteel of buitenplaats, of lieten ze zo'n buitenhuis bouwen wat hun status uiteraard ten goede kwam. Vooral in de meer landelijke provincies van de Republiek zoals Gelre, speelde de adel van oudsher een belangrijke rol en was een militaire carrière belangrijk. Anderzijds waren de adellijke kringen internationaal georiënteerd en kwamen er veel huwelijksbanden met buitenlanders tot stand en vestigde men zich in het buitenland.

In de garnizoenssteden echter, zoals bijvoorbeeld in Bergen op Zoom of Breda maakten militairen met hun gezinnen wel 30 tot 50% van de bevolking uit.²⁵ Voor de hoogopgeleide protestantantse adellijke officieren en hun vrouwen viel daar uiteraard in de luxueuze sociëteiten van het patriciaat met zijn muziek- en toneelvoorstellingen meer te beleven en te ontmoeten dan op een afgelegen landgoed temidden van een verarmde rooms-katholieke boerenbevolking, zoals in Maasbommel.

En zo kon het gebeuren dat de luitenant-kolonel Christoph Walraven Lubbert van Bylandt, heer van Maasbommel, vanaf 1771²⁶ woonachtig in het garnizoen Bergen op Zoom²⁷, op 5 juli 1773 op 42-jarige leeftijd in die stad trouwt met de 20-jarige 'Hoog Edelgeboren Jonkvrouwe Marciana van der

werden vervangen. In Nederland gaf Simon Stevin daarvoor de wiskundige grondslag. In 1600 stichtte prins Maurits op advies van Simon Stevin een ingenieursschool aan de universiteit in Leiden voor de opleiding tot militair ingenieur of vestingbouwer.

²⁴ Menno van Coehoorn (1641-1704) werkt o.a. aan de vestingwerken van Zwolle, Nijmegen, Bergen op Zoom, Breda en Grave.

²⁵ Stamboomduplessis.nl; Garnizoensstad Bergen op Zoom

²⁶ In 1771 vertrok het Regiment Mariniers van de Schotse Colonel Douglas vanuit Den Brielle naar Bergen op Zoom en wordt in 1772 Chr.W.L. van Bylandt bevorderd tot luitenant-colonel. Ook de colonel Douglas was in Bergen op Zoom getrouwd: op 25-6-1754 met Helena de Brauw, ook uit die stad.

²⁷ In 1747 was Bergen op Zoom, ondanks de beste verdedigingswerken van Menno van Coehoorn, nog door de Fransen onverwachts ingenomen. Een jaar later trokken de Fransen zich echter alweer terug.

Detail uit de 'Specifecque Caart van de buijten landen onder de stad en vrijheid van Maasbommel 1776-1778; Hendrikman & Prillewitz; Gelders Archief

Gon' uit Bergen op Zoom. Marciana van de Gon is de dochter van Petronella Maria van Rosendaal en Adriaan David van der Gon (1717-1792), vice-admiraal van Holland en West-Friesland, woonachtig op de buitenplaats 'Goeree', gelegen onder de Buiten-Poortery van Bergen op Zoom.

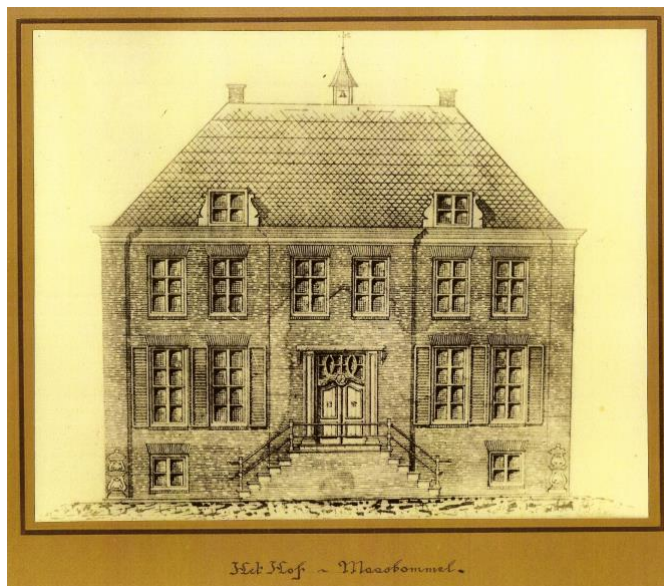
Op 4 en 13 juli worden in Bergen op Zoom lijsten opgemaakt en ondertekend van de goederen die C.W.L. van Bylandt en Marciana van der Gon inbrengen in hun huwelijk.²⁸ Deze lijsten geven samen met

de inventaris van de nalatenschap van de graaf door Marciana Van der Gon, opgesteld in 1781,²⁹ een gedetailleerd beeld van o.a. de Maasbommelse bezittingen van de graaf en zijn echtgenote. Interessant is dat ook zijn herenhuis daarin is opgenomen dat op de plaats van de ruïne van het kasteeltje/secretariswoning staat en waarvan de bouw vermoedelijk al kort voor zijn huwelijk is begonnen.³⁰

Onder 'ongerede Goederen' begint de opsomming van bezittingen met: *"Eerstelijk alle prominentien, prerogatieven, rechten en geregtigheden, active en passieve serviteiten der Stad en Vrijheid van Maasbommel, waar onder begreepen het recht van aanstelling van Secretaris en verdere Bedieningen, als ook het Vheer over de Maaze, met alle verdere rechten en gerechtigheeden. Van ouds en met recht daartoe behoorende, alsmeede de Vheer Pont, zoo als die aldaar bevaren word. Verders het Heere Huijs, Boere woningen, stallingen, hof en bogaard met 2 ackeren land genaamt het Hof van Maasbommel"*.

Zie het kaartdeel hierboven, uit 1778, waarop voor het eerst nadrukkelijk 'T Huys' als fors vierkantje staat aangegeven.

De twee genoemde documenten tonen een enorme lijst van te ontvangen belastingen (tienden en verpondingen), verpachtingen en

Het huis van Chr. W. L. Graaf van Bylandt te Maasbommel
Collectie Jan Boerakker; bron onbekend

²⁸ Zie Gelders Archief, 0609 Familie van Randwijck 1, 609 'Akte van huwelijksvoorwaarden van Christoffel van Bylandt met Marciana van der Gon, 1773, 1 stuk'

²⁹ Zie Gelders Archief 0609 Familie van Randwijck 1, 610 'Staat en inventaris van de nalatenschap van Christoffel van Bylandt, heer van Maasbommel, opgemaakt door zijn weduwe, 1781. deel 1'.

³⁰ Onder voetnoot 27 en 28 genoemde stukken zijn tevens te vinden in het Gelders Archief 0181 ORA Maasbommel, 1.4 Stukken betreffende de tutele, 57 Stukken betreffende boedels 1661-1796.

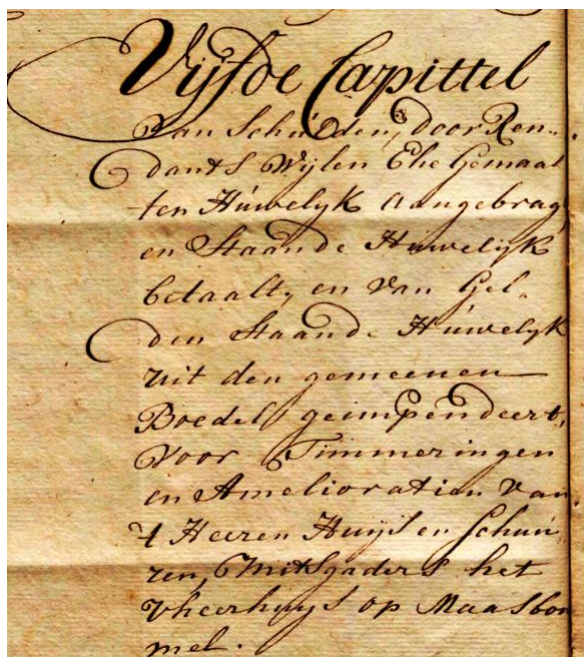
leningen, uitstaande obligaties in binnen- en buitenland naast de nog uitstaande schulden maar ook een hoeveelheid contant vreemd geld. Het blijkt bovendien daaruit dat de adel elkaar en anderen ook regelmatig geld leende voor tal van uitgaven en als een soort bank fungeerde.

Wat specifiek voor de Maasbommelse situatie interessant is, zijn uiteraard het recht de secretaris te mogen benoemen en verder onder meer het bezit van:

- De "Visserij en Prikkevangst [J.R. palingvangst] op de Maas voor zoover die boven en beneden strekt".
- "De Rijswaarden, het Recht van kribben en aanwasch, met een jaarlijksche zomma uit de Maasbommelsche zetting van tweehondertvijftig gulden..... mitsgaders de helft van de tienden op de werthen".
- "De Maasbommelsche Moolen en Molenaarshuijs, met de gerechtigheid van de wind en gemaal, leggende met 't Perceel genaamt De Tweemorgen Uijterwaert in verponding".
- "Aan Rijpaarden en Trekpaarden Negen in getal" 1500 gulden
- "Aan Veulen en Jaarige paarden Drie in getal" 150 gulden
- "Aan Koets en Rijtuigen" 700 gulden
- "Aan Melk Koeijen Runderen en Kalveren 43 stuks" 2500 gulden

Er worden ook ook tal van uitgaven beschreven waaronder die met betrekking tot de bouw van het 'Herehuijs' waarvan de 'ruwbouw' al voor en tijdens 1773 heeft plaatsgevonden en waaraan in de daaropvolgende jaren verdere verbeteringen worden aangebracht en onderhoud wordt gepleegd. Voor de bekostiging worden er allereerst 13.000 gulden geleend tegen 3,25 % van Den Weledelgeboren Heere Meijbaum, hoewel daar in 1773 al 7000 gulden van zijn afgelost.³¹ Hieronder de grootste kosten van het huis:

- "Den opbouw van een heere Huijs te Maasbommel, aangenomen bij Baas Van Sonsbeek voor eene zomma van Vierduizend Drie Hondert Guldens waarvan reeds betaald zijn duizend guldens" ... en waarvan dus nog een rekening van 3300 gulden open staat.
- "Aan den Heer Baron Lijnden van Blitterswijk voor een Hondert Zestig Duizend gebacke steenen; de waarde nog onbekend dog reeds geleverd". Nadien blijkt in 1781: "Aan den Heer Baron van Lijnden van Blitterswijkvolgens Lijst als vooren voor geleverde steen tot opbouw van 't Heeren Huijs op Maasbommel eene som van Een Duizend Zes en veertig guldens en tien Stuijvers, welke denzelve volgens quitantie op den 25 Augustus 1773 zijn betaald, Dus alhier 1046,10".

³¹ Eveneens in 1773 tekent Chr.W.L. van Bylandt een schuldbekentenis t.b.v. Mr. Hendrik Schievelberg Bekking en diens vrouw Alida Geertruid Jongbloed, groot 3999 gulden; Gelders Archief, 0567 Familie Van Verschuer, 1.1.4.2.15, 2004.

Het rechthoekige huis laat zich qua globale indeling makkelijk raden: aan weerszijden van een entree met gang een voor- en achterkamer met wat kleine nevenvertrekken evenals op de eerste verdieping. De beschrijving uit 1781 is uiterst nauwkeurig qua inrichting, voorwerpen en zelfs aanduiding van de schilderijen aan de wanden. Sprake is van een 'Kabinetje', de 'Meijde Kamer', 'Provisie Kamer', 'Kapkamertje', een Klijn Kaamertje', een 'Zolder', 'Galerij [J.R.'overloop], een "Mangelkamer", 'Knegts Kamer', 'Keuken' en een 'Kelder' met "Drie kuyppen, eenige potten en pannen en eenige Romlarij en vijftig Keulse Kannetjes.

Natuurlijk is er ook een Stal en Koetshuijs, waar na 1781 echter alleen nog wat oude rommel blijkt te liggen.

In de jaren 1773 tot en met 1781 wordt er nog het nodige gebouwd, verbeterd en hersteld aan het huis hetgeen de nodige kosten met zich meebracht.

Een overzicht

Aardig is te lezen "Nog is door den toemaligen Rentmeester G. Rink, den 17 Augustus 1773 aan J. Scherf betaald F 60,- guldens alsmeede de 26 Augustus 1773 nog 65 gulden om steen te haalen aan den Tielschen Oven dus te zamen 125 gulden".

Op 12, 21 en 24 Julij, 19, 24 en 30 Augustus en 4 September 1773 aan diverse steenvragten voor het nieuw gebouw door voornoemde rentmeester betaald 98 gulden.

Aan Derk van Tiffelen en Jan Scherf voor aangenomen Buijtenwerk 28 Majj en 21 October 1774, 23 Junij en 15 Julij 1775 tezamen 179 gulden.

Aan S van den heuvel voor 't leggen van de stoep in 1775; 6 gulden.

Aan D. van Hoppe, voor geleverd Lood voor het nieuwe gebouw volgens quitantie in 1775 en 1 september 1776; 350 gulden.

Aan den Loodgieter Baijens voor Arbeidsloonen geleverd Lood aan de Dakramen, volgens quitantie 42 gulden.

Aan de Smit van Rossum voor ijzerwerk en smeedloon aan 't nieuwe gebouw volgens quitantie den 21 Februarij 1776; 126 gulden

Aan P. van Gulick voor de nieuwe lambriseringen in het Heeren Huijs volgens quitantie den 14 Augustus en 11 September 1775; 148 gulden.

Aan P.D. Hezelaar, voor het maaken van de glaazen in het Nieuw gebouw volgens quitantie den 12 julij 1774; 212 gulden. Aan denzelven voor het verven van het Huijs en de Nieuwe Schuur volgens quitantie de 17 Julij 1775; 73 gulden; nog aan den zelve voorts verven van 't Heerenhuijs volgens quitantie den 3 Augustus 1776; 203 gulden.

Aan B en J. Goosens voor stukadooren volgens quitantie den

12 Augustus 1775; 233 gulden.

Aan de Smit van Rossum voor daartoe geleverde ijzerwaren volgens quitantie in 1775; 22 gulden.

Aan J. Cocks, voor fornuis, potten en gegoten... (?) volgens quitantie in 1775 en 1777; 27 gulden.

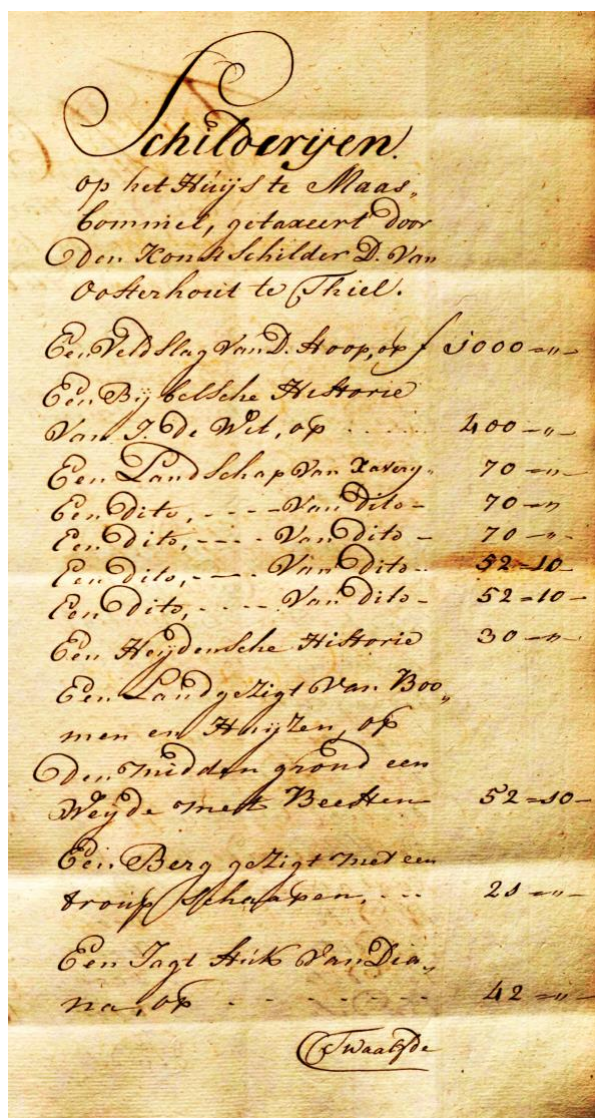
Aan A. van Velp en W. De Haan, voor deur- en raamknoppen, volgens quitantie in 1774 en 1776; 24 gulden.

Aan Joh. Ees, voor behangen van drie kamers volgens quitantie den 15 Julij 1775; 26 gulden.

Aan P. van Nas, voor het behangen van drie kamers volgens quitantie den 25 October 1777; 30 gulden. Nog aan dezelve voor behangen volgens quitantie den 2 Maart 1779; 12 gulden.

Voor de geschilderde behangsels in de drie beneden kamers is door de rentmeester...G.Rink... totaal betaald 483 gulden.

Aan P.J. Rink voor een schilderij stukje tot bekleeding van een schoorsteen volgens quitantie 14 December 1777; 21 gulden.

Schilderijen op het Huijs te Maasbommel, getaxeert door den Konst Schilder D. van Oosterhout te Thiel, 1781

Voor de Papiere behangsels in de vier Boven en eener Beneden Kamer, zijnde 800 Ellen of 50 Rollen à 2,4 gulden de Rolle, 110 gulden.

Aan F. van Sonsbeek voor het maken van een beschoot, Bedsteede en Hangkast in het voornoemde nieuw heeren Huijs, volgens bestek en aanneming den 11 Maart 1776; 93 gulden.

Aan den Steenhouwer Prekel in Zeeland, voor twee marmere Schoorsteenen, volgens aantekening in den Jare 1775, 76 gulden. Aan dezelve voor 2 hardsteenen Vaasen en piedstallen volgens aantekening in 1775; 52 gulden.

Aan J. Rietveld voor het maken van vier nieuwe kappen op de schoorsteenen volgens aanneming en quitantie den 9 September 1775; 25 gulden. Aan denzelve voor het maken van twee nieuwe Hang gooten aan het voornoemde Nieuwe Huijs volgens aanneming en quitantie den 11 September 1775; 7,15 gulden. Aan denzelve voor het maken van een nieuw raam en Balken volgens quitantie den 5 Augustus 1775; 13, 16 gulden. Aan dezelve voor het maken van twee nieuwe hecken op den Dijk voor 't Huijs in 1776; 45 gulden. Aan dezelve voor 't afblinden van drie Kaamers in het nieuwe heeren Huijs volgens quitantie 3 September 1778; 15,18 gulden. Aan denzelve voor 't vermaken van de trap in hetzelfde gebouw volgens quitantie 1777, 21 gulden.

Aan denzelve en J. van Gulik voor 't maken van een houtte heining rond den Tuijn volgens quitantie 1779; 30 gulden.

Aan P. van Gulik voor 't maken van een Lath Werk voor de menagerie en een Hoenderhok in 1779; 43 gulden.

Aan F. Rietveld voor eenig daartoe geleverd hout, volgens quitantie 10; 15 gulden.

Aan H. Slingervoet voor geleverd Hout tot voornoemde Heining en Latwerk volgens quitantie den 26 April 1779; 341,15 gulden.

Aan G. van Rossum voor 30 nieuwe ijzeren Staven. In de Keldervensters volgens quitantie 1779; 34,12 gulden.

Aan F. Rietveld, voor het maken van een nieuwe Kaarn Molen in de schuur in den Jaare 1775 aangenomen en betaald met 42 gulden. Aan G. van Rossum voor ijzerwerk tot dezelfde volgens quitantie in 1775; 14 gulden.

Aan T. Verwoert en P. van de Velouw voor geleverde Eike en Lindeboomen volgens quitantie in 1777 en 1780, 61,16 gulden.

Voorts is weegens het bouwen van een Nieuwe Schuur bij 't Heerenhuijs op Maasbommel aan de aannemer van dezelve zijnde geweest G. van Sonsbeek ingevolge Bestek en aanneming den 1 October 1775; 67 gulden.

Aan P.Boellaard van Tuijl voor daartoe geleverde steen volgens quitantie in 1775; 302 gulden.

Nog voor steen en steenvragten volgens aantekening toenmalige rentmeester G. Rink den 30 November 1775, 59,19 gulden. Voor geleverde kalk, 51,2 gulden.

Aan de smit van Rossum voor daartoe geleverd ijzerwerk in 1775 en 1776; 72 gulden.

Aan Vriesendorp en Kool te Dordrecht voor daartoe geleverd Hout in 1776, volgens quitantie 30 Januari 1777; 97,5 gulden.

Aan J. Rietveld voor daartoe geleverd Hout volgens quitantie in 1775 en 1776; 70,18 gulden.

Voor Pannen, planken en latten, 30 November 1775; 11 gulden.

Aan J. van der Heiden voor Vorst en dekpannen volgens quitantie, 7 gulden.

Aan S. van den Hendel het aangenomen metselwerk, 70 gulden.

Aan P.D. Hezelaar voor verv en Arbeidsloon aan dezelve Schuur volgens quitantie, 72 gulden.

Verder is weegens de opbouw van het nieuw agterhuis agter het veerhuijs gemaakt in den Jare 1779 betaald aan G. Rietveld volgens besteding en aanneming 372; 12 gulden.

Aan S. van den heuvel het aangenomen metzelloon, 26,5 gulden.

Aan Duifkamp voor geleverde (?) lack volgens quitantie de 11 December 1779; 20 gulden.

Aan J. Strik voor steen en vragt volgens quitantie den 29 Julij 1779; 13 gulden.

Aan H. van Zanten voor het Decken van 't zelve Agterhuijs, 4 gulden.

Aan J. van Doesburg voor geleverde Teer en Peck volgens quitantie in 1780; 21,16 gulden.

"Wijders is ter zaake van den opbouw van 't nieuwe veerhuijs in den Jaare 1781 betaald aan G. Bajens en D. Kool, voor de aanneming van 't zelve Werk en Buijtenwerk volgens diverse quitantien en aantekeningen van den toenmalige Rentmeester G. Rink eene Zomma van 1401,11 gulden.

Aan P. Boellaard van Tuijl voor daartoe geleverde steen volgens quitantie den 27 Augustus 1782; 302 gulden.

Aan Van der Heijden voor 9000 Boven Steen, volgens quitantie in 1781; 36 gulden.

Aan J. Hoppenbrouwer en P. van Kessel voor vragt van steen volgens quitantie 72,6 gulden.

Nog betaald aan Baas van Sonsbeek voor het maken van een nieuwe Duijker of schutje in de sloot tusschen de Megensche kade en Kleppe Kamp, volgens quitantie 6 December 1779; 108 gulden.

Nog betaald voor het maken van een nieuwe put bij het Moolenhuijs in den Jare 1780; 64,5 gulden.

Bestieraers en Opzienders van de Kerke Goederen der Stad en Vryheid MAASBOMMEL, zyn voortnemens op
 Woensdag den 11 Augusty 1779, ten Huizen van Peter van Hemmen, Veerman tot Maasbommel, publyk aan de
 minst aannemende aan te besteedem, het afbreeken en opmaaken van de Spits van de Kerkestoren aldaar, het op-
 maaken van het Muurwerk aan het boveneinde zoo verre nodig is; met de Leverantie van alle de Materialen. Het
 bestek daar van is daaglyks te zien en onderrigting te bekoomen by de Eerw. Heer S. NEOMAGUS Predikant
 van gemelde Stad en Vryheid Maasbommel. ZEGT HET VOORT.

's Hertogenbossche courant van 30-07-1779

Wellicht dat de Chr.W.L. graaf van Bylandt ook de hand had in het renoveren van de kerkspits, feit is dat terwijl zijn 'Heren Huijs' nog maar net is afgebouwd en er nog druk gewerkt wordt aan het nieuwe achterhuis van het Veerhuis, bovenstaande advertentie in 1779 in de krant verschijnt. Kennelijk staat de spits van de oude middeleeuwse kerktoren op instorten en vindt de graaf het hoognodig hierin verandering te brengen.

Voor de goede orde dient hier nog te worden vermeld dat ook Marciana van der Gon het nodige inbrengt bij het huwelijk:

- *"Aan Juwelen en Klijnodiën; klederen en Lijfsieraden ter waarde van 3740 gulden"*
- *"Aan Contante penningen 1000 gulden"*
- *"Een capitaal van 2850 gulden van Rendantes vader ontvangen in voldoening van de Legitime van Rendantes overleden moeder Vrouwe Petronella Maria Rosendaal"*
- *"Een capitaal van 2500 gulden spruijende uit een Legaat de Renantes aan bestorven van wijlen Haren Oom den heer Wolfert Abraham Rosendaal"*.

Kolonel Chr. W.L. Graaf van Bylandt mocht dan wel Heer van de Stad en Vrijheid Maasbommel zijn, daar zijn meeste inkomsten genereren en er begonnen zijn met de bouw van een statig Heeren Huijs, een bouw en inrichting die tot 1780 doorgaat, hij was als militair eerst in Bergen op Zoom en daarna gelegerd en actief werkzaam in Breda. Daarbij kwam dat het voor zijn nog jonge echtgenote in Breda veel aantrekkelijker was om in deze stad tussen de chique adel en patriciërs te vertoeven dan tussen de boeren in het zompige Maas en Waal. De graaf en zijn vrouw wonen dan ook hoofdzakelijk in Breda, vermoedelijk in een fraai pand aan de Grote Markt.

Wat betreft hun sociale relaties is het interessant te zien dat Marciana in Breda een hartsvriendin heeft, Louise Cornelia Elisabeth Clunder, die op 16-jarige leeftijd in Breda was gehuwd met de 46-jaar oudere generaal-majoor Jan Louis de Casembroot (1709-1777). Na diens dood laat Louise zich met haar kinderen tezamen met haar dierbare vriendin Marciana van der Gon rond 1778 portretteren.³²

Louise zal nog tweemaal daarna in het huwelijk treden.³³

Marciana daarentegen zal kinderloos blijven en na het overlijden van Chr. W.L. graaf van Bylandt nimmer meer trouwen.

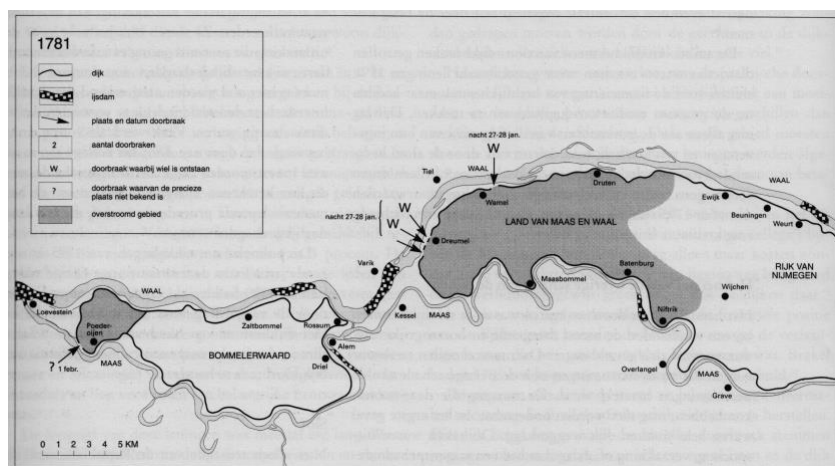

Portret van Louise Cornelia Elisameth Clunder (1754-1822) met haar kinderen (Leonard en Samuel) en rechts, staande haar hartsvriendin Marciana van der Gon, privé-collectie; datering 1775-1799

Kunstenaar onbekend; RKDimages, IB00032473

³² Ten teken van hun hechte band ligt Marciana's rechterarm op de schouder van Louise en houdt daarin een paar rozen vast ten teken van de onderlinge liefdevolle band.

³³ Louise huwt op 28 maart 1794 met generaal-majoor Jean Philippe Hoeufft, heer van Oijen en St. Annaland en na diens overlijden (7-1-1795) op 22 september 1802 met Jean Claude Bernandin Markies de la Valette.

Watersnood in 1781; Overgenomen uit genoemd proefschrift van A.M.A.J. Driessen,

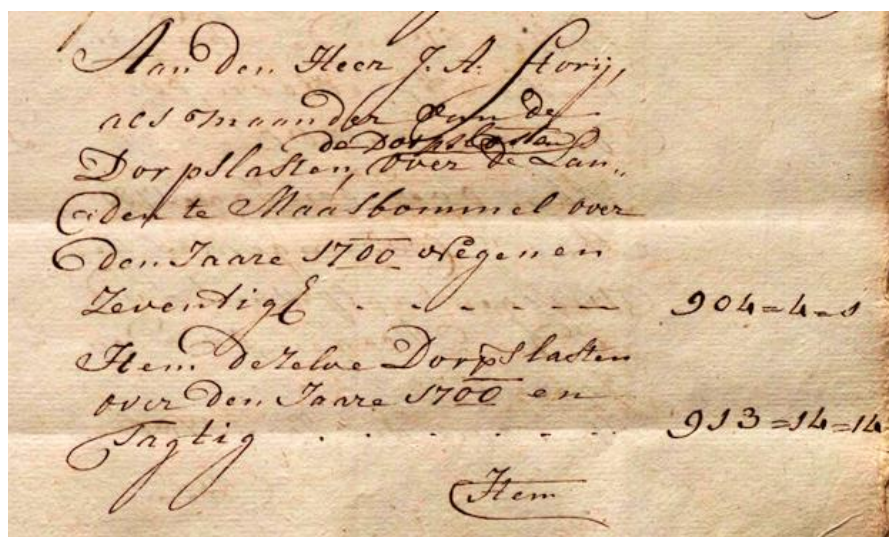
In de winter eind 1780, begin 1781, is er weer eens sprake van een enorme koudegolf en ontstaan in de grote rivieren op verschillende plaatsen ijsdammen. De dijken van het Land van Maas en Waal zijn vanwege gebrekkige financiële middelen echter slecht onderhouden en veel te laag. De gevolgen zijn rampzalig. In de nacht van 27 op 28 januari 1781

breekt de dijk door ten oosten van Wamel; enkele uren later begeeft de dijk het op vier plaatsen bij Dreumel.³⁴ Twee jaar later zal in een verslag het volgende daarover geschreven worden:

*“In dit Ampt alleen vloeiden tusschen de elf en twaalf duizend morgen lands geheelijk onder. Groot was de schade, onbeschrijflijk de verwarring onder de ongelukkige ingezetenen, dus plotseling door het water verrast.....Dan, ter middernagt, by donkere maan, de inbraak, geheel onverwagt, voorviel, kan men zig naauwlyks denkbeeld vormen van den schrik, het gekerm, en den akeligen toestand van de Inwooneren der Dorpen, naast by de doorbraken gelegen. Door het storten des waters ten bedden uitgedreeven, van de duisternisse omringd, wisten die ongelukkigen niet waar henen, met vrouwen en kinderen, ter lyfberginge, te vlugten. Over de dyken spoelde de rivier twee en drie voeten hoog. Op zolders en in de boomen was geen meerdere veiligheid. Want het water, met vreeslyk geweld, door de breuken henen stortende, voerde veel dryfjys met zig; bedekte veele landerijen met zand en overweldigde, met onwederstaanbaare kragt, menschen, beesten, schuuren, woningen en geboomte; alles verdelgende en met zig sleepende.....Aan de andere zyde des Ampts waren de Maasdyken mede ten uitersten beschadigd. Van Niftrik tot Maasbommel, ter lengte van meer dan vyf uren, had de Maas sterk overgelopen en vele verzinkingen veroorzaakt”.*³⁵

In heel protestants Noord-Nederland wordt geld ingezameld om de droevige situatie te helpen bestrijden.

Maar het land mag dat jaar dan lange tijd van het jaar onder water staan, de kosten gaan door. Zo bedragen de Amptslasten te (betalen aan de heer Mijnhard) van de landerijen van de graaf onder Maasbommel en Appeltern over het Jaar 1779: 314, 10 gulden, over het Jaar 1780: 438,15 gulden, en over het Jaar 1781 van Maasbommel,

³⁴ A.M.A.J. Driessen, Watersnood tussen Maas en Waal, overstromingsrampen in het riviereengebied tussen 1780 en 1810, hoofdstuk 6 'De watersnood van 1781', blz. 113, 1993.

³⁵ 'Verantwoording der penningen, ingezameld ten behoeve der bewooneren van het Ampt Tusschen Maas en Waal in de provincie Gelderland, welke door de overstroming, in de maand januari MDCCLXXXI voorgevallen verarmd zyn; nevens een Voorafgaand Berigt waar in van dien watersnood en van 't gene tot redding en ondersteuning der ongelukkige opgezetenen in 't werk gesteld is, verslag gedaan wordt en enige Bylagen'.MDCCLXXXIII.

Appeltern en Altforst 315,19 gulden. En dat alles afgezien van de belasting voor de provincie Gelderland: Aan de heer O. Van Echtren [schout/richter te Maasbommel], Ontvanger van de verpondingen, het restant van de verpondingen der landen onder Maasbommel over het Jaar 1780, een som van 238,9 gulden en over 1781: 538,9 gulden. Daarbij komen dan nog o.a. de Dorpslasten van Maasbommel, te betalen aan J.A. Story, schepen van Maasbommel, over 1779: 904,4, over 1780: 913,14 en over 1781: 713,4.

Maar voor Marcia van der Gon zou het jaar 1781 om nog een heel persoonlijke reden een bijzonder droevig jaar worden.

In de lijst van nog te betalen of kort daarvoor betaalde onkosten in Breda, zoals die van winkelwaren, wijnen, wasloon, kleermaker, levering van kolen en hooi, staan ook al kosten met betrekking tot:

- De heer Med. Docter J. van Zuijlen te Breda wegens visites:	12,19	gulden
- Wegens geleverde medicijnen:	12,5	gulden
- Aan de heer Med. Docter van Geert te Breda voor gedane visites:	7,10	gulden.

Wat de graaf mankeert is niet duidelijk; wel dat het in de loop van het jaar 1781 steeds slechter met hem gaat. In de lijst van kosten die Marciana voor hem maakte komen onder het 18^e 'Capittel van Doodschulden' het volgende voor:

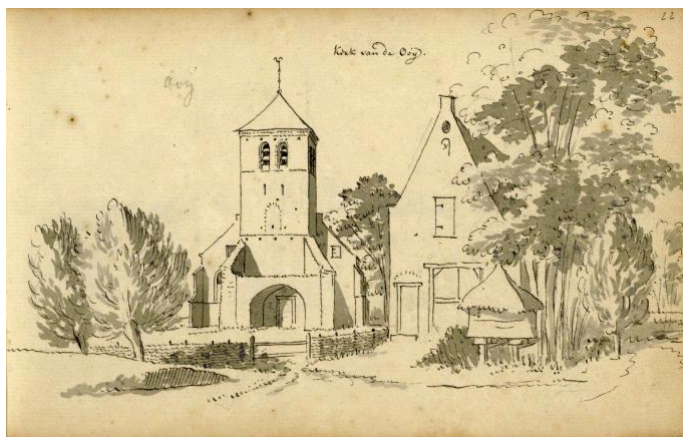
- Aan den Heer Med. Docter Ter Lotichius te Nijmegen	77,90	gulden
- Aan den Heer Med. Docter Ruijschj te Osch	65,60	gulden
- Aan den Heer Apothecar Kruseman te Nijmegen	11,11	gulden
- Aan den Heer Apothecar Neomagus te Thiel	80,12	gulden
- Aan den Chirurgijn Kocka te Meegen	63,-	gulden

De hulp van de artsen, apothekers en chirurgijn mogen echter niet baten. Op 26 oktober 1781 sterft op 50-jarige leeftijd de kolonel in Staatse dienst Chr. W. L. graaf van Bylandt, heer van de Stad en Vrijheid Maasbommel, ambtsjonker en heemraad van het Ambt van tussen Maas en Waal in zijn landhuis te Maasbommel.³⁶

Er komt een droevig overzicht van de kosten (in 'Hollandse guldens') die direct uit zijn overlijden voortkomen:

- Aan de drie afleggers van het lijck, ieder een Ducaat	15,15
- Aan den Timmerman Van Gulik voor de doodskest en beslag	38,14
- Voor het thuisbrengen daarvan	01,-
- Aan vijf 'Domesticquen' voor een Douceur wegens oppassing in deselves laatste ziekte	110,50
- Aan de zes Lijkdragers te Maasbommel ieder 2,12	15,12
- Aan een GeregtsDienaar voor 't Wagthouden op het plijn	01,10
- Aan de schoolmeester Loderus voor het opbrengen van 't Lijk naar Nijmegen en enige verdere Diensten	26,50
- Voor verteringen door de Lijkstatie onder weg gedaan	08,20
- Aan J. Loderus, Kerk en Arme Meester te Maasbommel voor Kerkregten aldaar	07,40
- Voor het luijden van de Klok te Maasbommel gedurende zes weken	52,10
- Aan den Heer Procureur Arent de Fockert voor verscheidene verschotten tot de begrafenis zo te Nijmegen als in de Ooij gedaan	398,1
- Aan den Heer A. Van Goor voor geleverde rouwbrieven	36,14
- Aan den Heer Mansveld te Breda voor onkosten tot de bekendmaking van het overlijden	32,12.

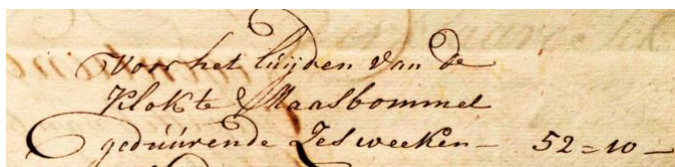
³⁶ De Utrechtse Courant van 05-11-1781 weet te melden dat in het Regiment Mariniers van den Generaal Major Douglas in plaats van wijlen de Kolonel Graven van Bylandt door zijn 'doorluchtige hoogheid' [J.R.: Stadhouder Willem V] zijn aangesteld "den Colonel Monchy en Capitein Commandant Gerard Arend Boreel de Mauregneault".

Dorpsgezicht te Ooij met kerk,
Abraham de Haen, 1731; Rijksmuseum.nl

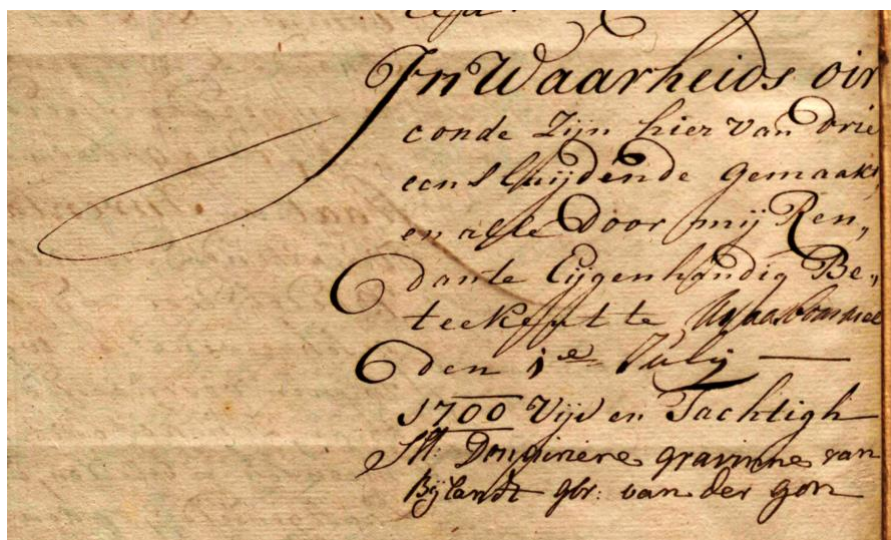
De overleden kolonel, graaf Chr.W.L. van Bylandt, voormalig heer van de Stad en Vrijheid Maasbommel, ambtsjonker en heemraad van het Ambt van tussen Maas en Waal, wordt door de Maasbommelse schoolmeester Loderus enkele dagen na zijn overlijden met paard en wagen over de modderige dijk en landwegen naar Nijmegen en verderop naar Ooij gebracht. Onderweg wordt "voor verteringen door de lijkstatie gedaan" nog 8,2 gulden uitgegeven.

In Ooij aangekomen wordt de graaf in de hervormde kerk bij zijn vader en moeder in het familiegraf 'van Bylandt' bijgezet³⁷. In Maasbommel zal gedurende zes weken 's avonds de kerkklok worden geluid in de gerenoveerde kerktoren.

Voor het Luiden van de Klok te Maasbommel
Gedurende zes weken 52,10

Vier jaar later, op 1 juli 1785, ondertekent Marciana van der Gon in Maasbommel in drievoud de 'Staat en inventaris van de nalatenschap van Christoffel van Bylandt, voormalig heer van Maasbommel'.

Misschien is het wel de laatste keer geweest dat ze in het dorp was.

In Waarheids oirconde zijn hier van drie eensluitjende gemaakt en alle Door mij Rendante Eijgenhandig Beteekent te Maasbommel den 1ste Julij 1700 Vijf en Tachtigh;
Ik, Douairiere gravinne van Bylandt gbr. van der Gon.

Wordt vervolgd

³⁷ Zie Gelders Archief, 0567 Familie Van Verschuer, 1.1.4.2.15; 1411 Verklaringen van C.N. Adriaanse, schout en koster en A. de Fockert, secretaris van de heerlijkheden Ooij en Persingen betreffende het overlijden van en de bijzetting in de grafkelder van de familie in de kerk te Ooij van Christoffel Walraven Lubbert van Bylandt, 1781.